

**PLUNGĖS RAJONO SAVIVALDYBĖS
VISUOMENĖS SVEIKATOS BIURAS**

Juridinių asmenų registras. Kodas 302415311. J. Tumo-Vaižganto 89/ Mendeno g. 2, LT-90160 Plungė.
Tel. (8 448) 52 034. El. p. vsbiuras@plunge.lt

**Psichoaktyvių medžiagų vartojimo problemos mastas tarp mokyklinio
amžiaus jaunimo Plungės rajono savivaldybėje**

2022 m.

TYRIMO METODAI IR APIMTIS

Vaikų sveikatai žalinga elgsena yra susijusi su tradiciniais ligų rizikos veiksniais – rūkymu, alkoholio ir narkotikų vartojimu, nesveika mityba, mažu fiziniu aktyvumu arba polinkiu rizikuoti (pvz., azartiniai lošimai, atsitiktiniai lytiniai santykiai, pan.). Tokia elgsena ypač būdinga paaugliams. Mokslininkai tokią elgseną vadina rizikingos elgsenos sindromu. Tai terminas, kuris apibūdina paauglių elgesį, keliantį didelę grėsmę sveikatai. Dėl menkos gyvenimiškos patirties ir rizikos nesuvokimo vaikai ir paaugliai priskiriami didžiausios rizikos grupei. Kartais jų elgesys yra kaip būdas pasiekti tam tikrų tikslų, noras pasipriešinti visuomenėje nusistovėjusioms normoms ar būdas susidoroti su nesėkmėmis.

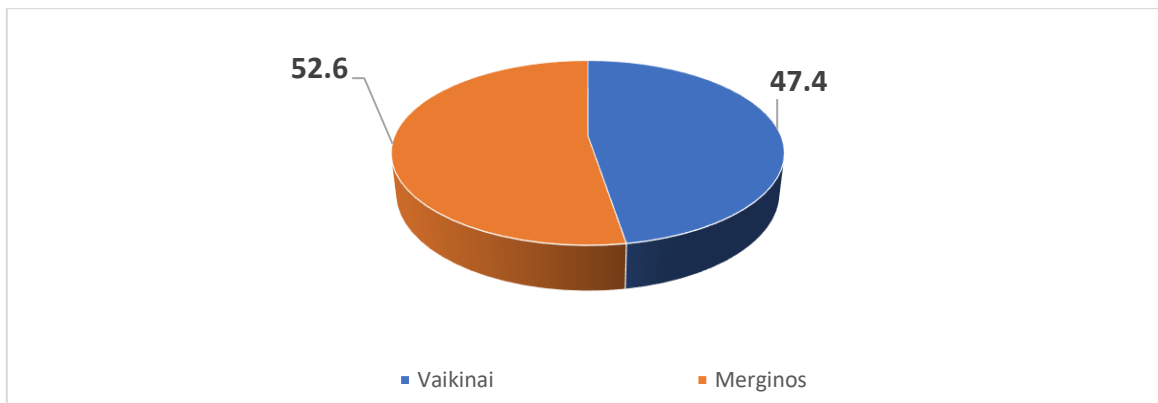
Siekiant išsiaiškinti Plungės rajono jaunuolių psichoaktyvių medžiagų vartojimo mastą, artimų žmonių, draugų pavyzdį, bei jaunuolių nuomonę susiejusią su psichoaktyviosiomis medžiagomis, bei jaunuolių požiūrį.

Šis tyrimas atliekamas nuo 2019 m. **2022 m.** tyrimui atlikti buvo pasitelkta Google platforma. Tyrimo tikslui ir uždaviniams įgyvendinti buvo sukurta anoniminė anketa. Ją sudaro keturios dalys. Pirmoje dalyje pateikiami bendri klausimai, skirti identifikuoti respondentų socio-demografines charakteristikas. Respondentų buvo prašoma nurodyti savo lytį, amžių, klasę, kurioje mokosi. Antroje dalyje buvo siekiama įvertinti respondentų psichoaktyvių medžiagų vartojimą ir dažnumą, prašant nurodyti, kuriuos tabako, alkoholio gaminius, kurias narkotines medžiagas vartoja ir kaip dažnai. Trečioje anketos dalyje respondentų buvo prašoma pažymėti, kaip dažnai nurodytas psichoaktyvias medžiagas vartoja jų šeimos nariai. Ketvirtoje dalyje buvo vertinamas respondentų požiūris į psichoaktyvių medžiagų vartojimo ypatumus.

TYRIMO REZULTATAI IR JŲ APTARIMAS

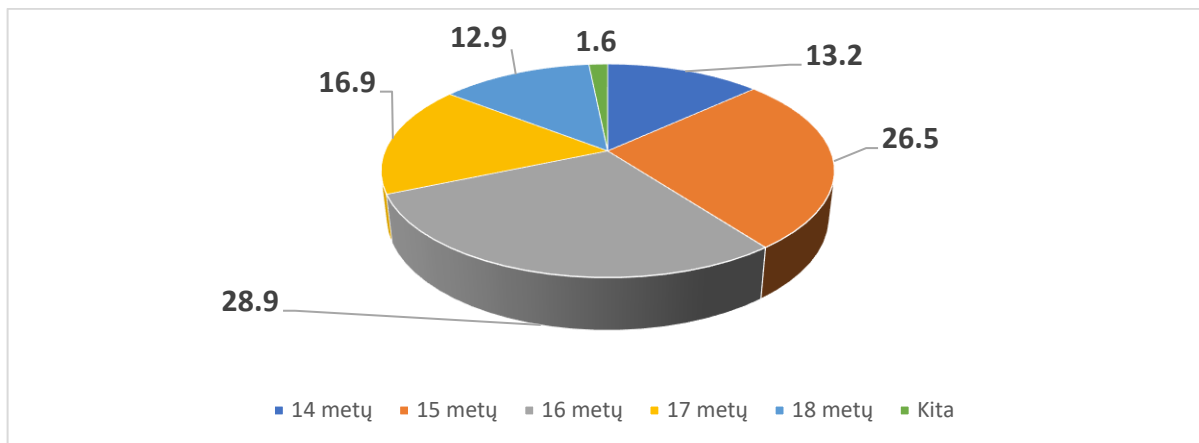
1. Demografiniai duomenys

Iš viso anonimines anketas užpildė 627 respondentai. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį buvo panašus. Tyrime dalyvavo 329 (52,6 proc.) merginos ir 296 (47,4 proc.) (1 pav.).

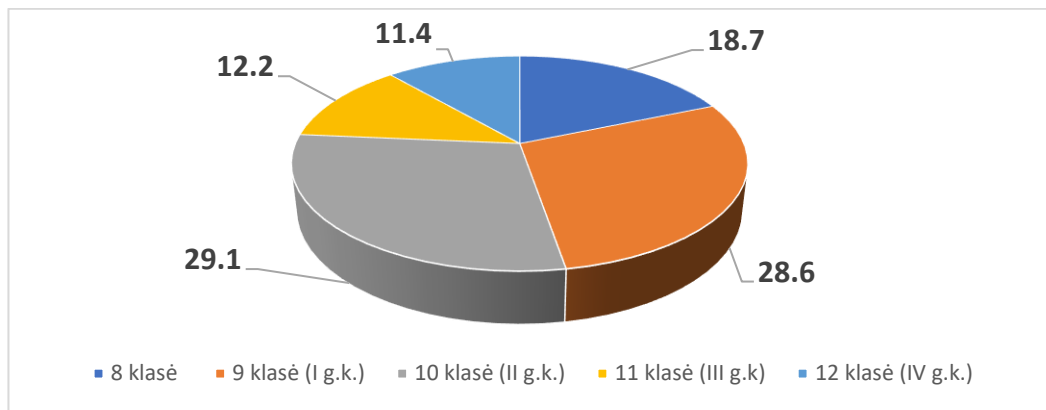
1 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį (proc.)

Tyrimo dalyvavo 14 – 18 metų amžiaus respondentai. Didžiąją respondentų dalį pagal amžių sudarė 16 – kos (28,9 proc.) ir 15 – kos (26,5 proc.) metų respondentai. 1,6 proc. respondentų nenurodė savo amžiaus (2 pav.).

2 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių (proc.)

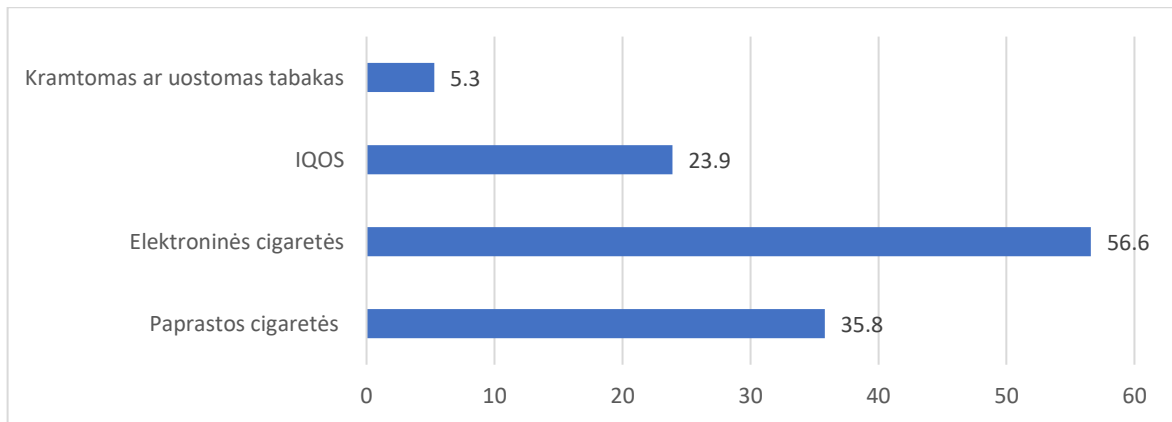
Tyrimo dalyvavo 8–12 klasių (I – IV gimnazijų klasių) mokiniai. Didžiąją respondentų dalį sudarė dešimtokai (II g. k.) 29,1 proc., ir 9 – okai (I g. k.) 28,6 proc. (3 pav.).

3 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal klases (proc.)

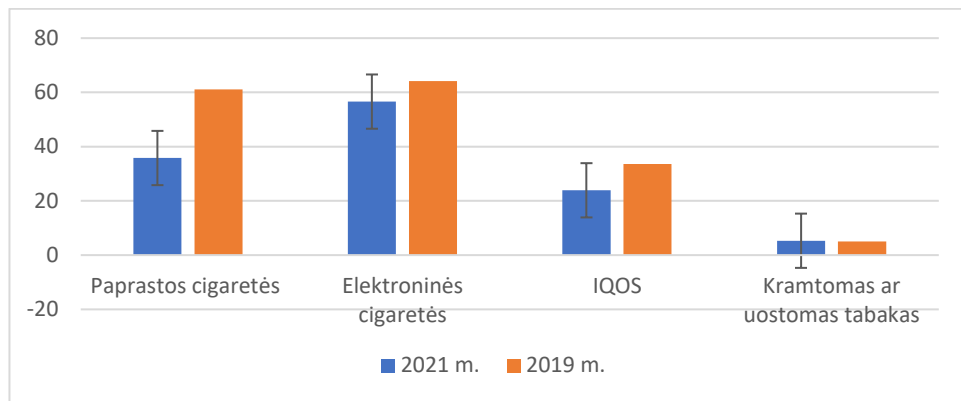
Psichoaktyvių medžiagų vartojimo paplitimas tarp Plungės rajono švietimo įstaigose 8-12 klasėse besimokančių jaunuolių

Tyrimo metu vertinta, kurias tabako rūšis moksleiviai yra kada nors vartoję. Pasaulyje pastebima tendencija, kad tarp jaunų žmonių vis labiau populiarėja elektroninės cigaretės. Apklausus Plungės rajono 8 - 12 klasių moksleivius nustatyta, kad elektroninės cigaretės yra 1,6 karto populiareesnės, nei paprastos. Didžioji dalis respondentų būtent jas ir renkasi (atitinkamai 56,6 proc.). Paprastos cigaretės renkasi trečdalis apklaustų jaunuolių (35,8 proc.). Daugiau nei keturi iš dešimties jaunuolių, teigė kad nėra bandę rūkyti (44,4 proc.) (4 pav.).

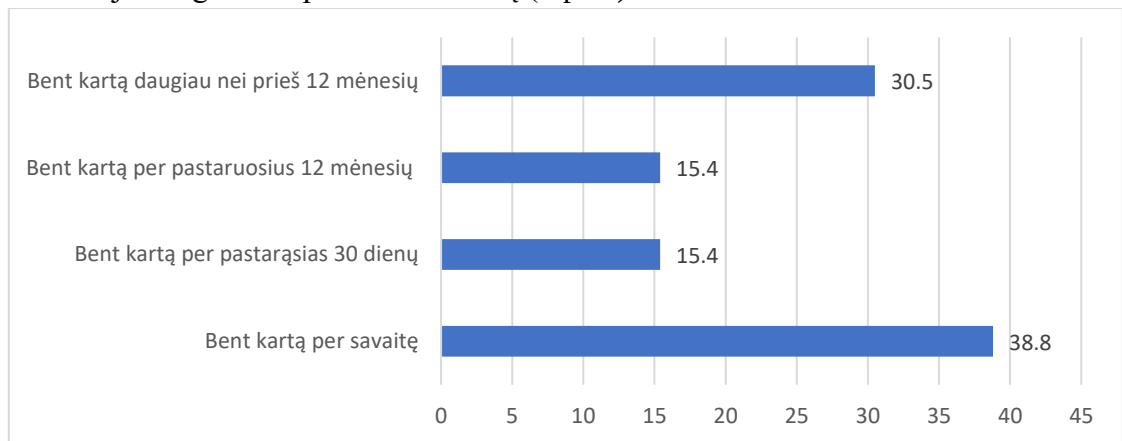
4 pav. Respondentų vartoti tabako gaminiai (proc.)

Lyginant su ankstesniais metais, pastebimas elektroninių cigarečių populiarėjimas. 7,6 proc. daugiau nei ankstesniais metais, jaunuolių vartojo elektronines cigaretes. Paprastų cigarečių vartojimas sumažėjo 1,7 karto, IQOS – 1,4 karto (5 pav.).

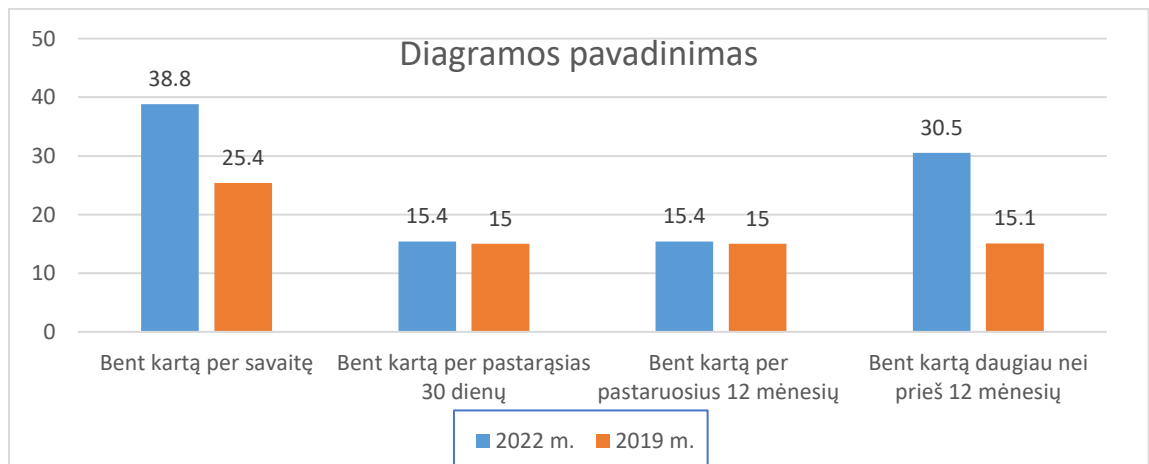
5 pav. Respondentų vartoti tabako gaminiai 2019 m. ir 2022 m. (proc.)

Gauti tyrimo rezultatai parodė, kad bent kartą per savaitę tabako gaminius vartoja beveik ketvirtadalis (38,8 proc.) respondentų. Po 15,4 proc. jaunuolių, tabako gaminius vartojo bent kartą per pastarąsias 30 dienų ir bent kartą per pastaruosius 12 mėnesių. Trečdalis jaunuolių tabako gaminius vartojo daugiau nei prieš 12 mėnesių (6 pav.).

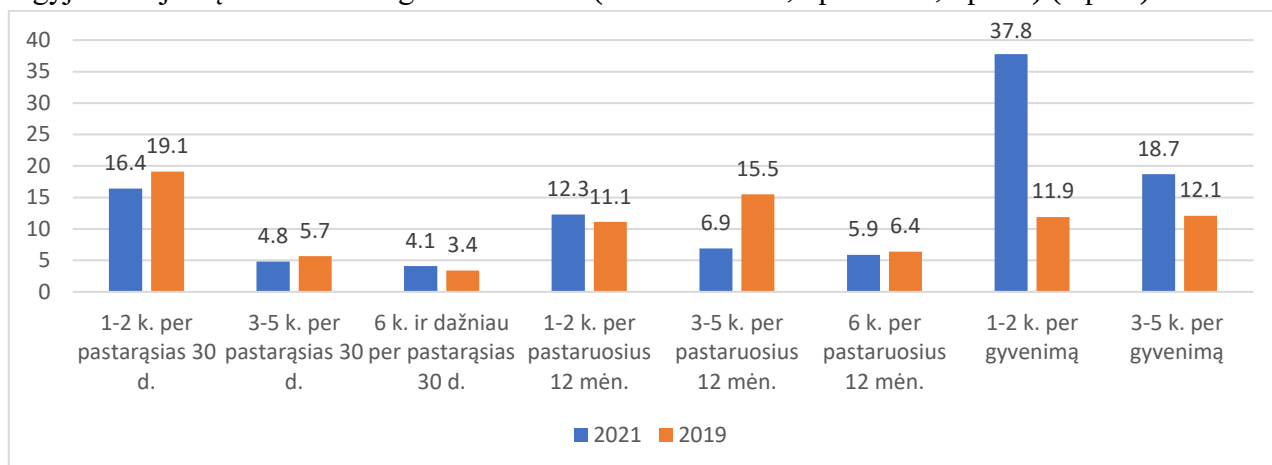
6 pav. Respondentų tabako gaminių vartojimo dažnis (proc.)

Lyginant gautus rezultatus su ankstesniais metais, 1,5 išaugo jaunuolių tabako gaminių vartojimas bent kartą per savaitę. Kad bent kartą per savaitę tabako gaminius vartoja atsakė 4 iš dešimties jaunuolių (7 pav.).

7 pav. Respondentų tabako gaminių vartojimo dažnis 2019 m. ir 2022 m. (proc.)

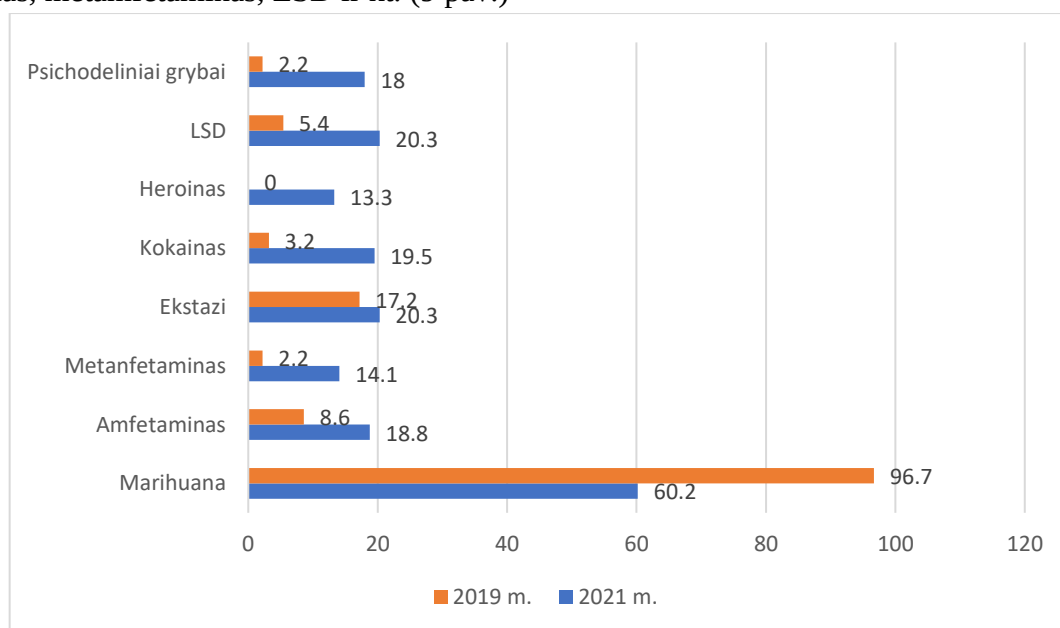
Kaip dažnai alkoholį vartoja atsakė visi tyrime dalyvavę jaunuoliai. Lyginant su ankstesniais metais net daugiau nei trimis kartais padaugėjo vaikų 1-2 kartus per gyvenimą vartojusių alkoholinius gėrimus (37,8 proc.). Per pastarąsias 30 d. alkoholį vartojusių jaunuolių skaičius išliko panašus kaip ir pirmojo tyrimo metu. Lyginant su ankstesniais metais sumažėjo jaunuolių metų bėgyje vartojusių alkoholinius gėrimus 3-5 k. (atitinkamai 15,5 proc. ir 6,9 proc.) (8 pav.).

8 pav. Respondentų alkoholio vartojimo dažnis 2019 m. ir 2022 m. (proc.)

Narkotinės, psichoaktyvios medžiagos labai pavojingos jauno žmogaus organizmui, nes prie jų greitai priprantama. Kad yra vartoję narkotines medžiagas ir kokias, nurodė penktadalis tyrime dalyvavusių jaunuolių (20,4 proc.). Lyginant su ankstesnių metų tyrimu, tokių jaunuolių padaugėjo 5,3 proc.

Populiariausias narkotikas tarp jaunuolių marihuana. Šio narkotiko yra bandę 6 iš dešimties teigiamai atsakiusių jaunuolių (60,2 proc.). Lyginant su ankstesniais metais šio narkotiko vartojančių jaunuolių sumažėjo, tačiau išaugo skaičius kitų narkotinių medžiagų vartojimo, tokių kaip amfetaminas, metamfetaminas, LSD ir kt. (9 pav.)

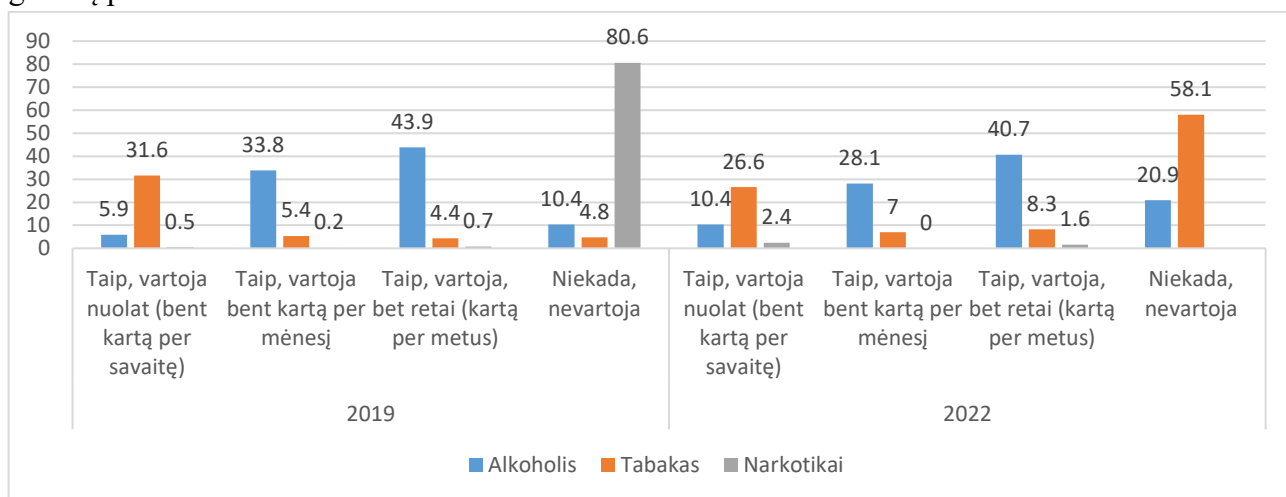
9 pav. Skirtingų narkotinių medžiagų vartojimas tarp Plungės rajono savivaldybės jaunuolių 2019 m. ir 2022 m. (proc.)

23,4 proc. respondentų atsakė, kad marihuaną vartoja kasdien arba 1-2 kartus per savaitę. Ketvirtadalis respondentų teigė marihuaną vartoję 1-2 kartus per savo gyvenimą. 18,7 proc. jaunuolių psichodelinius grybus kasdien arba 1-2 kartus per savaitę.

Tėvų alkoholizmo ar priklausomybės nuo kitų psichoaktyviųjų medžiagų įtaka vaikų sveikatai plačiai tyrinėjama visame pasaulyje. Pripažįstama, kad tarp tėvų priklausomybės nuo psichoaktyviųjų medžiagų ir vaikų fizinės bei psichinės sveikatos yra tiesioginė priklausomybė. Moksleivių buvo prašoma nurodyti, ar jų šeimos nariai vartoja kurias nors psichoaktyvias medžiagas.

Šių metų tyrimo rezultatai parodė, kad daugiau nei ketvirtadalis (26,6 proc.) jų šeimos narių nuolat (bent kartą per savaitę) vartoja tabaką, dešimtadalis (10,4 proc.) – alkoholį, 2,4 proc. – narkotikus. Bent kartą per mėnesį daugiau nei ketvirtadalis (28,1 proc.) šeimos narių vartoja alkoholį, 7 proc. – tabaką. 4 iš dešimties respondentų teikė, kad šeimos nariai alkoholį vartoja retai, ne dažniau nei kartą per metus (40,7 proc.), o 8,3 proc. – tabaką. Apibendrinant galima teigti, kad dažniausiai šeimos nariai vartoja alkoholį, rečiau tabaką. Narkotikus vartoja rečiausiai 4 proc. respondentų šeimos narių (10 pav.).

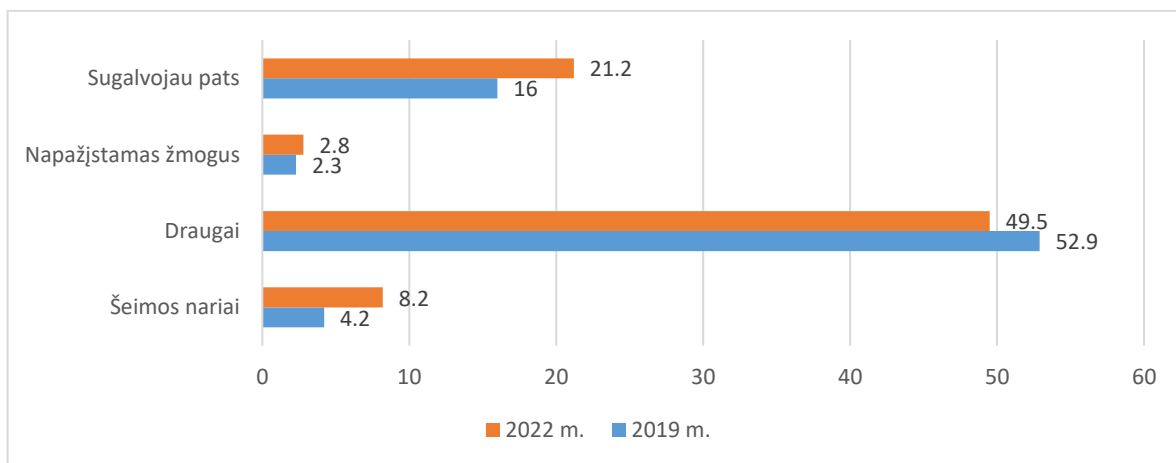
Lyginant su ankstesniais metais išaugo nuolatinis, bent kartą per savaitę vartojančių alkoholinius gėrimus ir narkotines medžiagas respondentų tėvų procentas (atitinkamai 2019 m. 5,9 ir 2022 m. 10,4 proc. 2019 m. 0,5 proc. ir 2,4 proc.), bei išaugo niekada nevartojančių alkoholinių gėrimų procentas

10 pav. Respondentų šeimos narių alkoholio, tabako ir narkotinių medžiagų vartojimas 2019 m. ir 2022 m. (proc.)

Jaunuolių buvo prašoma nurodyti, kas jiems pirmą kartą pasiūlė pabandyti psichoaktyviųjų medžiagų. Daugumai (49,5 proc.) moksleivių pirmą kartą pabandyti psichoaktyviųjų medžiagų pasiūlė draugai. Penktadalis respondentų nurodė, kad pirmą kartą pabandyti psichoaktyviųjų medžiagų jie sugalvojo patys (21,2 proc.). 8,2 proc. teigė, kad jiems pasiūlė šeimos nariai, 2,8 proc. – nepažįstamas žmogus (11 pav.).

Lyginant su ankstesniais metais išaugo jaunuolių skaičius, kurie psichoaktyviųjų medžiagų sugalvojo pabandyti patys (atitinkamai 2019 m. 16 proc. ir 2022 m. 21,2 proc.).

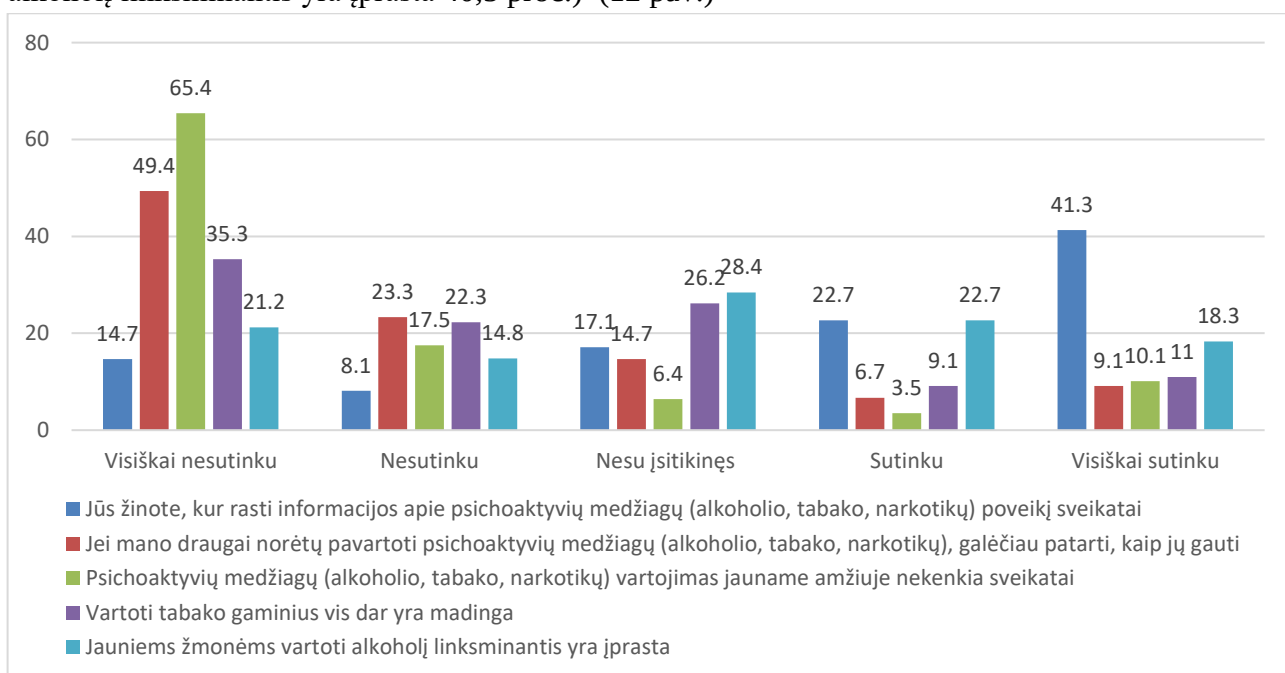

11 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, kas pirmą kartą pasiūlė pabandyti psichoaktyvių medžiagų 2019 m. ir 2022 m. (proc.)

Tyrimo metu moksleiviams buvo pateikta keletas klausimų, siekiant įvertinti jų požiūrį į psichoaktyvių medžiagų vartojimo ypatumus. Į klausimą „Jūs žinote, kur rasti informacijos apie psichoaktyvių medžiagų (alkoholio, tabako, narkotikų) poveikį sveikatai“ didžioji respondentų dalis atsakė visiškai sutinkantys (41,3 proc.). Jei draugai norėtų pavartoti psichoaktyvių medžiagų (alkoholio, tabako, narkotikų), galėtų patarti, 15,8 proc. respondentų kaip ir kur jų gauti, trys ketvirtadaliai respondentų į šį klausimą atsakė neigiamai (72,7 proc.). Kad psichoaktyvių medžiagų (alkoholio, tabako, narkotikų) vartojimas jauname amžiuje nekenkia sveikatai sutinka šiek tiek daugiau nei dešimtadalis respondentų (13,6 proc.).

Penktadalis respondentų atsakė sutinkantys ir visiškai sutinkantys, kad vartoti tabako gaminius vis dar yra madinga (20,1 proc.), 6 iš dešimties jaunuolių su šiuo teiginiu visiškai nesutinka ar nesutinka (57,6 proc.).

Net 4 iš 10 Plungės rajone gyvenančių jaunuolių mano, kad jauniems žmonėms vartoti alkoholį linksminantis yra įprasta (40,5 proc.) (12 pav.)

12 pav. Respondentų požiūris į psichoaktyvių medžiagų vartojimo ypatumus (proc.) 2022 m.

APIBENDRINIMAS

- Tyrime dalyvavo 627 respondentai. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį buvo panašus: 329 (52,6 proc.) merginos ir 296 (47,4 proc.);
- Dalyvavo 14 – 18 metų amžiaus respondentai. Didžiąją respondentų dalį pagal amžių sudarė 16 – kos (28,9 proc.) ir 15 – kos (26,5 proc.) metų respondentai. 1,6 proc. respondentų nenurodė savo amžiaus;
- 2022 m. tyrime dalyvavo 8–12 klasių (I – IV gimnazijų klasių) mokiniai. Didžiąją respondentų dalį sudarė dešimtokai (II g. k.) 29,1 proc., ir 9 – okai (I g. k.) 28,6 proc.
- Elektroninės cigaretės yra 1,6 karto populiareesnės, nei paprastos. Didžioji dalis respondentų būtent jas ir renkasi (atitinkamai 56,6 proc.). Paprastas cigaretės renkasi trečdalis apklaustų jaunuolių (35,8 proc.). Daugiau nei keturi iš dešimties jaunuolių, teigė kad nėra bandę rūkyti (44,4 proc.);
- Lyginant su ankstesniais metais, pastebimas elektroninių cigarečių populiarėjimas. 7,6 proc. daugiau nei ankstesniais metais, jaunuolių vartojo elektronines cigaretes. Paprastų cigarečių vartojimas sumažėjo 1,7 karto, IQOS – 1,4 karto;
- Kartą per savaitę tabako gaminius vartoja beveik ketvirtadalis (38,8 proc.) respondentų. Po 15,4 proc. jaunuolių, tabako gaminius vartojo bent kartą per pastarąsias 30 dienų ir bent kartą per pastaruosius 12 mėnesių. Trečdalis jaunuolių tabako gaminius vartojo daugiau nei prieš 12 mėnesių;
- Lyginant gautus rezultatus su ankstesniais metais (2019 m.), 1,5 išaugo jaunuolių tabako gaminių vartojimas bent kartą per savaitę. Kad bent kartą per savaitę tabako gaminius vartoja atsakė 4 iš dešimties jaunuolių;
- Lyginant su ankstesniais metais net daugiau nei trimis kartais padaugėjo vaikų 1-2 kartus per gyvenimą vartojusių alkoholinius gėrimus (37,8 proc.). Per pastarąsias 30 d. alkoholi vartojusių jaunuolių skaičius išliko panašus kaip ir pirmojo tyrimo metu. Lyginant su ankstesniais metais sumažėjo jaunuolių metų bėgyje vartojusių alkoholinius gėrimus 3-5 k. (atitinkamai 15,5 proc. ir 6,9 proc.);
- Kad yra vartoję narkotines medžiagas ir kokias, nurodė penktadalis tyrime dalyvavusių jaunuolių (20,4 proc.). Lyginant su ankstesnių metų tyrimu, tokių jaunuolių padaugėjo 5,3 proc. Populiariausias narkotikas tarp jaunuolių marihuana. Šio narkotiko yra bandę 6 iš dešimties teigiamai atsakiusių jaunuolių (60,2 proc.);
- 23,4 proc. respondentų atsakė, kad marihuaną vartoja kasdien arba 1-2 kartus per savaitę. Ketvirtadalis respondentų teigė marihuaną vartoję 1-2 kartus per savo gyvenimą. 18,7 proc. jaunuolių psichodelinius grybus kasdien arba 1-2 kartus per savaitę;
- Šių metų tyrimo rezultatai parodė, kad daugiau nei ketvirtadalis (26,6 proc.) jų šeimos narių nuolat (bent kartą per savaitę) vartoja tabaką, dešimtadalis (10,4 proc.) – alkoholi, 2,4 proc. – narkotikus. Bent kartą per mėnesį daugiau nei ketvirtadalis (28,1 proc.) šeimos narių vartoja alkoholi, 7 proc. – tabaką. 4 iš dešimties respondentų teikė, kad šeimos nariai alkoholi vartoja retai, ne dažniau nei kartą per metus (40,7 proc.), o 8,3 proc. – tabaką.
- Apibendrinant galima teigti, kad dažniausiai šeimos nariai vartoja alkoholi, rečiau tabaką. Narkotikus vartoja rečiausiai 4 proc. respondentų šeimos narių;
- Daugumai (49,5 proc.) moksleivių pirmą kartą pabandyti psichoaktyvių medžiagų pasiūlė draugai. Penktadalis respondentų nurodė, kad pirmą kartą pabandyti psichoaktyvių medžiagų

jie sugalvojo patys (21,2 proc.). 8,2 proc. teigė, kad jiems pasiūlė šeimos nariai, 2,8 proc. – nepažįstamas žmogus;

- Į klausimą „Jūs žinote, kur rasti informacijos apie psichoaktyvių medžiagų (alkoholio, tabako, narkotikų) poveikį sveikatai“ didžioji respondentų dalis atsakė visiškai sutinkantys (41,3 proc.).
- Jei draugai norėtų pavartoti psichoaktyvių medžiagų (alkoholio, tabako, narkotikų), galėtų patarti, 15,8 proc. respondentų kaip ir kur jų gauti, trys ketvirtadaliai respondentų į šį klausimą atsakė neigiamai (72,7 proc.).
- Kad psichoaktyvių medžiagų (alkoholio, tabako, narkotikų) vartojimas jauname amžiuje nekenkia sveikatai sutinka šiek tiek daugiau nei dešimtadalis respondentų (13,6 proc.).
- Penktadalis respondentų atsakė sutinkantys ir visiškai sutinkantys, kad vartoti tabako gaminius vis dar yra madinga (20,1 proc.), 6 iš dešimties jaunuolių su šiuo teiginiu visiškai nesutinka ar nesutinka (57,6 proc.).
- Net 4 iš 10 Plungės rajone gyvenančių jaunuolių mano, kad jauniems žmonėms vartoti alkoholį linksminantis yra įprasta 40,5 proc.)

REKOMENDACIJOS

1. Tėvų ir vaikų tarpusavio santykių stiprinimas – svarbi priemonė paaugliams sulaikyti nuo narkotinių medžiagų vartojimo.
2. Mokykla turi ne tik pabrėžti neigiamas rūkymo, alkoholio ar narkotinių medžiagų vartojimo puses, bet stengtis keisti paauglių elgesį skatinant juos dalyvauti organizuotoje sporto ar laisvalaikio veikloje.
3. Pirmas žingsnis – tėvų informavimas apie tai, koks svarbus jų vaidmuo, artimi ir draugiški santykiai su vaiku, bendravimas ir supratimas.
4. Nuolatinė, patikima stebėseną leidžia formuoti įrodymais ir faktais grįstą psichoaktyviųjų medžiagų kontrolės bei vartojimo prevencijos politiką.
5. Paskaitų, pokalbių apie psichoaktyvių medžiagų vartojimo žalą jaunuolio organizmui pravedimas Plungės rajono švietimo ugdymo įstaigose.
6. Viktorinų, protų mūšio organizavimas tarp Plungės rajono švietimo ugdymo įstaigų moksleivių.